

ASSESSMENT OF PRODUCTIVITY INDICATORS OF SEEDLING TREES WITH A POSITIVE CHARACTERISTIC IN THE METHOD OF COLORING SEEDS

Kholturaev Sh. Ch., Ph.D. in Agricultural Sciences, Head of the Forest Seed Center

Khomidov I.Y., Independent Researcher, Head of the Samarkand Regional Laboratory of the Forest Seed Center.

Annotation. This article examines the viability of stone fruit seeds, expressed as the percentage of live seeds, and their classification according to state standards. It also explores the importance of germination indicators for productive trees.

Such research is crucial for obtaining high-quality planting material in forestry, determining seeding rates in nurseries, establishing new intensive nurseries, and improving the profitability of seedling cultivation

Keywords: *seed viability, indigocarmine, standard, class, analysis, productive trees, sowing rate.*

Кириш. Мамлакатимизда кузатилаётган экологик муаммолар, турли иқлим ўзгаришлар, шу жумладан; чўлланиш, шўрланиш, тупроқ ва сув эрозиялари, қум чанг, туз бўронларига қарши курашиш ҳамда уларнинг оқибатларини юмшатиш, ўрмон фонди ерларининг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва унумдорлигини ошириш ва инновацион усуллар ва технологиялардан самарали фойдаланган ҳолда мавжуд муаммоларни бартараф қилиш чоралари юзасидан ҳукуратимиз томонидан бир қанча қарор ва фармонлар чора-тадбирлар ишлаб чиқилиб, амалиётда тадбиқ қилинмоқда. Бу эса ўз навбатида соҳа мутахассисларидан ҳар томонлама изланишни талаб этади. Юқоридаги муаммоларни бартараф этишда ўрмон уруғчилиги соҳасини ривожлантириш алоҳида ўрин тутди. Бу муаммолар кескин тус олиб бораётган бир вақтда ўрмонлар барпо қилиш мақсадида янги ниҳолхоналар барпо этишда ўрмон уруғларини интенсив ундириш методикаларидан самарали фойдаланиш, уруғчиликка ихтисослашган янги оналик плантациялар барпо қилиш, янги уруғчилик участкаларини аниқлаш каби масалалар долзарб бўлиб қолмоқда.

Ўрмон уруғчилиги соҳасида уруғларнинг сифати, ҳаётий яшовчанлиги ва уларни синфларга ажратиш жараёнлари муҳим аҳамиятга эга. Уруғларнинг ҳаётий яшовчанлигини аниқлаш уруғларнинг биологик хусусиятларини баҳолашдаги асосий қадам бўлиб, уларнинг келгуси натижаларини аниқлашга хизмат қилади. Ушбу жараёнда уруғларни синфларга ажратиш ўрмон яратиш жараёнида ҳар томонлама самарадорликни ошириш учун зарурдир.

Тадқиқот услубияти. Лаборатория шароитида уруғларни яшовчанлигини аниқлаш услуби бунда, махсус ишчи препаратлар билан уруғларни ранглаш усулида давлат стандартлари (ГОСТ 13204-91, 13858-68) га ва ёруғлик ва коронгулик факторларига кўра уруғлар таҳлилдан ўтказилади.

Лаборатория шароитида уруғларни препаратлар билан ранглаш усули: Уруғлар лаборатория шароитида техник шароитларига мос бўлган махсус препаратлар жумладан; индигокармин, тетразол ва ёдди эритмалар танлаб олинади ва бу эритмалар билан ранглаш усулида аниқланади.

Уруғларни синфларга ажратиш уруғчилик ва ўрмон яратиш жараёнининг муҳим босқичидир. Унинг асосий аҳамияти қуйидагича ифодаланади:

Сифатли уруғларни танлаш: Нисбатан катта, мағзи тўлиқ ва бир хил бўлган уруғлар кўпинча юқори яшовчанлик ва ҳаётийликка эга бўлади. Бу жараёнда уруғларни сифатлилигини аниқлашда ўрмон хўжаликлари ва ташкилотлар томонидан жамғарилган уруғ партиялари ҳар бир дарахт ва бута турлари учун давлат стандартларида белгиланган миқдорда намуналар олинади ва шу намуна асосида уруғлар таҳлил қилиниб синфларга ажратилади (1-расм).

Таҳлил учун олинган намуналарнинг минг дона уруғ оғирлиги ўлчанади, тозаллиги аниқланади. Ҳар бир дарахт ва бута уруғлари белгиланган стандартларда ишчи препарат билан рангланади. Мазкур тадқиқотга техник шароитларига мос бўлган махсус индигокармин ишчи эритмасидан ранглаш усулида таҳлил қилишда фойдаланилди. Самарқанд ҳудудий ўрмон уруғчилик таҳлил лабораторияси шароитида Бахмал давлат ўрмон хўжалигида тайёрланган мусбат дарахлар ва Ургут ихтисослашган давлат ўрмон хўжалиги ҳудудлардан тайёрланган назоратдаги Аччиқ бодом (*Amygdalis communis L*) уруғларини индигокармин эритмаси билан ранглаш усулида тадқиқот олиб борилди.

1-расм. Данакемедали дарахтлар уруғларини ранг бериш усулида унувчанлик кўрсаткичларини баҳолаш.

Тадқиқот натижалари ва уларнинг таҳлили. Бодом (*Amygdalis communis L* уруғлари яшовчанлигини таҳлили (ГОСТ 13204-91) га асоан юқори ёруғликда қўйилди. Бунда ҳар бир намунадан 300 донадан уруғлар олиб, алоҳида 100 донадан 3 маротаба такрор учун ажратилди ва 24 соатга ҳарорати 18-20 °C сувга намлантиришга қўйилгандан сўнг биринчи суткадан кейин бир марта сув алмаштирилди ва ёруғ бўлган шароитда индигокармин эритмасига 2 соат муддатга қўйилди. (1-жадвал).

Тадқиқот натижалари бўйича Бахмал давлат ўрмон хўжалигидан (мусбат, уруғ тайёрлаш учун танланган дарахтлар) дан терилган уруғлар кўрсаткичлари 1-синф уруғларига мансублиги аниқланди. Назорат стифатида ўрганилган Ургут ихтисослашган давлат ўрмон хўжалиги оддий уруғчилик участкаларидан терилган уруғлар 3-синф уруғларига мансублиги аниқланди.

Данакемедали дарахтлар уруғларини унувчанлик кўрсаткичлари

1-жадвал

Давлат ўрмон хўжаликлари	Уруғларни индиго-карминда сақлаш муддати соат	Ёруғлик шароити	Яшовчан уруғлар	
			фоизи	синф
Ургут ихтисослашган давлат ўрмон хўжалиги	2	Ёруғ	74	3
Бахмал давлат ўрмон хўжалигидан (мусбат дарахтлар)	2	Ёруғ	96	1

Ўрганиш натижасида олинган маълумотлардан хулоса қилиш мумкинки, лаборатория шароити таҳлил натижаларидан кўриниб турибдики, мусбат дарахтлардан терилган уруғлар сифатли бўлиб, уруғлар ўзида генетик, биологик, физиологик унувчанлик хусусиятларини яхши сақлаб қолган. Юқори унувчанликка эга уруғларни танлаб олиш ўрмонларни яратиш жараёнида кўшимча ресурсларни тежаш имконини беради.

Келажакдаги ўсувчанликни кафолатлаш: Сифатли уруғлар келгуси авлодларда ўрмонларнинг мустаҳкамлиги ва ҳосилдорлигини оширади.

Шу билан бир қаторда юқори унувчанликка эга уруғлар ниҳолхонага экилишида экиш нормаларида ҳам оз миқдорда экилганда ҳам кўп ва юқори фойизли униб чиқишга эришилиб иқтисодий самарадор ниҳоллар етиштирилади.

Хулоса. Уруғларнинг унувчанлигини аниқлаш ва уларни синфларга ажратиш ўрмон уруғчилигида муҳим илмий ва амалий аҳамиятга эга. Ушбу жараён ўрмонларни янгилаш, экотизимни тиклаш ва уруғларнинг самарадорлигини оширишда ҳал қилувчи омил ҳисобланади. Замонавий технологиялар ва илмий усулларни қўллаш мазкур соҳадаги самарадорликни янада оширади. Ўтказилган кузатувлардан маълум бўлишича ўрмон ва манзарали дарахтлар учун уруғ тайёрлашда махсус уруғ тайёрлаш оналик боғлари ташкил этиш ва қайта кўпайтиришда фақатгина шу оналик боғларидан тайёрланган уруғлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ эканлиги кузатув жараёнларида аниқланди.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. А.П Волкович Лесное семеноводство Минск-2014.
2. Т.Н. Желтиков Ўрмон кўчатхонаси Тошкент 1962 йил
3. Правила отбора образцов и методы определения посевных качеств семян ГОСТ-13056.6-75
4. А.У. Усмонов. Дендрология “Ўқитувчи”, Тошкент 1974 й, 256 бет.
5. Б.Т. Гафурджонов, Э.Т. Бердиев, Х.А. Убайдуллаева. Гинкго дарахти-динозаврлар замондоши. “ЎзР Фанлар Академияси Асосий кутубхонаси”. Тошкент-2022 й. 186 бет.
6. А.А. Хоназаров. Ўрмончилар учун қўлланма. Тошкент-1992 йил. Меҳнат нашриёти. 132 бет.

7.А.А.Хоназаров, Ш.Т Юсупов ва бошқалар Ўзбекистон ҳудудини кўкаламзорлаштиришда фойдаланиладиган асосий манзарали дарахт ва буталар. Тошкент-2008, 156 бет.